

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/karol-wojtylajan-pawel/81875,Wielkie-dni-Polski.html>

Papież Jan Paweł II na Placu Zwycięstwa (obecnie Plac Piłsudskiego)

ARTYKUŁ

Wielkie dni Polski

OKRES HISTORYCZNY

(1970-1980) Od Gdańska do Gdańska

Autor: RAFAŁ ŁATKA 10.06.2022

„Do wymiaru światowego należy bodaj wybór Polaka na Stolicę Piotrową poprzez tajemniczą śmierć dwóch papieży. Polska, tak bardzo krytykowana przez różne państwa (Francja, Belgia, Holandia, Niemcy), stała się nadzieją krajów katolickich ujawnioną w wyborze Polaka na głowę Kościoła – i to takiego

Polaka” – zapisał Prymas na kartach swoich Pro memoria 31 XII 1978 roku.

Bezpośrednio po konklawe polscy biskupi zaczęli wspominać w publicznych wypowiedziach, że możliwy jest przyjazd papieża do Polski. Kardynał Wyszyński już 6 listopada 1978 r. w katedrze św. Jana w Warszawie mówił:

„Jest nadzieja na to, że Ojciec Święty chce jak najprędzej przybyć do Polski. Najlepszą sposobnością są uroczystości św. Stanisława w Krakowie, zapowiedziane na 13 maja przyszłego roku. Może przy tej okazji Ojciec Święty zobaczy nie tylko Kraków i Częstochowę. Ale pozwólcie, że jako człowiek dyskretny zamknę usta i nie pozwolę mówić memu sercu, a powierzę te myśli waszym sercom. Co wymodlicie, to będzie zyskiem Kościoła w Polsce i w Rzymie”¹.

Pod koniec tego miesiąca zaś jasno poinformowano o takiej możliwości w komunikacie z posiedzenia Konferencji Episkopatu Polski².

Negocjacje

W czasie rozmowy z sekretarzem episkopatu, bp. Bronisławem Dąbrowskim, sekretarz KC PZPR Stanisław Kania powiedział jednak, że o wizycie Jana Pawła II w 1979 r. nie może być mowy³. Dylematy władz związane z pielgrzymką papieską najlepiej ujął w czasie swojego spotkania z Prymasem jego doradca Romuald Kukołowicz, który – jak odnotował kard. Wyszyński – w odpowiedzi na pytanie, czy papież mógłby przyjechać do Ojczyzny, podkreślał:

„[...] w PZPR są głosy przeciwne. Ale to byłaby ostateczna klęska Partii w opinii publicznej. Chociaż PZPR zdaje sobie sprawę, że w dniach obecności Papieża w Polsce Partia straciłaby resztę znaczenia. I tak źle, i tak niedobrze”⁴.

Kardynał Wyszyński już na posiedzeniu Rady Głównej Episkopatu Polski 27 listopada 1978 r. w klarowny sposób wyraził stanowisko Jana Pawła II: papież nie dopuszcza myśli, że mógłby nie odwiedzić swojej

Ojczyzny.

W czasie rozmowy z sekretarzem episkopatu, Stanisław Kania powiedział, że o wizycie Jana Pawła II w 1979 r. nie może być mowy.

Władze PRL aż do spotkania Prymasa z I sekretarzem KC PZPR Edwardem Gierkiem, które odbyło się 24 stycznia 1979 r., nie wyrażały zgody na przyjazd Ojca Świętego do Polski. Wspomniana rozmowa miała kluczowe znaczenie dla powodzenia negocjacji.

Jak wynika z dokumentacji zgromadzonej w Sekretariacie Episkopatu Polski, kard. Wyszyński wielką wagę przywiązywał do przygotowania się do spotkania z I sekretarzem.

Kwestię pielgrzymki Prymas zamierzał poruszyć w następujący sposób:

„Znane jest pragnienie papieża przyjazdu do Polski na uroczystości maryjne na Jasnej Górze i jubileuszowe 900-lecie śmierci św. Stanisława, biskupa krakowskiego, w dniach 12-13 maja. Trudno temu pragnieniu nie wyjść naprzeciw. Nie powinno być przeszkód, byśmy mogli razem, rząd i Episkopat, w maju br. przyjąć godnie papieża – syna narodu polskiego – w naszym kraju. [...] Ufamy, że udział Ojca św. w uroczystościach będzie doniosłym wkładem w dalsze podnoszenie znaczenia Polski na forum światowym. Ufamy, że władze polskie dadzą wyraz zadowolenia z tej gotowości przybycia Ojca św. do Polski”⁵.

Prymas szczegółowo zrelacjonował przebieg spotkania z Gierkiem członkom Rady Głównej na jej posiedzeniu w lutym. Pielgrzymkę wpisał w ogólną sytuację Kościoła w realiach PRL, zwracając uwagę na wiele problemów we wzajemnych relacjach. Stwierdził:

„Nad sprawą wizyty Ojca św. potoczyła się dłuższa rozmowa. Pan Gierek miał cały wywód napisany, wracał do hasła, do sporu biskupa z królem i wykluczył możliwość przyjazdu papieża na uroczystości krakowskie”⁶.

Kardynał podkreślił, że I sekretarz KC PZPR w ogóle nie chciał wziąć pod uwagę jego racji i sugerował odłożenie przyjazdu papieża do czasu obchodów maryjnych w 1982 r. Prymas nie zaakceptował argumentów swego rozmówcy i zaproponował powołanie komisji kościelno-rządowej, by ustaliła termin pielgrzymki.

**Powitanie Jana Pawła II przy
grobie Nieznanego Żołnierza, 2 VI
1979 r.**

Gierek na to przystał, tym samym zgadzając się na wizytę papieża. Zgodnie z wolą rozmówców na czele Komisji Mieszanej stanęli wspomniani już bp Dąbrowski i Kania⁷. Warto dodać, że instrukcje do negocjacji sekretarz Episkopatu Polski otrzymywał bezpośrednio od kard. Wyszyńskiego⁸.

Kardynał Wyszyński już na posiedzeniu Rady Głównej Episkopatu Polski 27 listopada 1978 r. w klarowny sposób wyraził stanowisko Jana Pawła II: papież nie dopuszcza myśli, że mógłby nie odwiedzić swojej Ojczyzny.

Choć w trakcie spotkania zdecydowano o przyjeździe Jana Pawła II do Ojczyzny, to nie wszystkie warunki zostały uzgodnione – przede wszystkim nie ustalono terminu. Pertraktacje toczyły się jeszcze przez kilka miesięcy i wiele razy dyskutowano o nich w łonie episkopatu.

Należy dodać, że na bieżąco konsultowano się z papieżem, chociaż za szczegółowy program i ustalenia z władzami odpowiadał episkopat, głównie kard. Wyszyński i bp Dąbrowski. Negocjacje w kwestii terminu papieskiej pielgrzymki zakończyły się ostatecznie 1 marca – tego dnia na posiedzeniu Komisji Mieszanej dygnitarze partyjni wyrazili zgodę na pobyt Jana Pawła II w Ojczyźnie od 2 do 10 czerwca.

Przebieg

Prymas Wyszyński w swoim dzienniku trafnie i wymownie skomentował przybycie Jana Pawła II do kraju: „Wielkie dni Polski rozpoczynają się dziś”. Ważnym punktem programu wizyty było spotkanie papieża z Gierkiem, które odbyło się już 2 czerwca. Dzięki notatce Prymasa wiemy, jak wyglądała część nieformalna:

„Po lampce wina rozmawialiśmy we czwórek. [...] Ton rozmowy b[ardzo] szczery. Pan G[ierek] podkreślał, że tylko wzajemne zaufanie czwórki pozwala mu to mówić. Mówi szczerze i niemal prosząco – by Ojciec Święty na swoim stanowisku nie zapomniał o Polsce i uczynił dla niej to, co jest możliwe na jego stanowisku. Charakteryzował sytuację Polski na tle sytuacji światowej. Widać było, że żywo odczuwa grozę tej sytuacji. Myślę, że usiłowano niejako stworzyć ośrodek, który by skłaniał do poszanowania praw Polski i wolności. Papież, aprobując to stanowisko, podkreśla warunki, w jakich Kościół może skutecznie działać. Moje przemówienie było krótkie. Podkreśliłem tylko, że istnieją elementy budzące zaufanie, np. obrona życia dzieci i budowa świątyń. Pożegnanie było szczere i budzące nadzieję”⁹.

Prymas sporządzał podobne notatki również w następnych dniach, zwracając uwagę na najważniejsze elementy przesłania wizyty.

Prymas nie miał złudzeń w kwestii kolejnych posunięć władz i podkreślał, że będą one poszukiwać nowych metod zwalczania Kościoła.

Szczegółowo opisał też na kartach *Pro memoria* posiedzenie Rady Głównej z udziałem Jana Pawła II,

wskazując, że miało ono znaczenie wręcz strategiczne. Kluczowe były ustalenia odnoszące się do misji Kościoła w Polsce w kolejnych latach, strategii działania wobec władz, zwiększenia nacisku na normalizację wzajemnych stosunków¹⁰.

Ojciec Święty w czasie tej pielgrzymki skierował pod adresem kard. Wyszyńskiego słowa podziękowania za wieloletnią służbę Kościołowi w Polsce:

„Kochany Księżę Prymasie! Wprowadziłeś, Ty, niestrudzony sługo Ludu Bożego, Ty niestrudzony, niezmordowany Miłośniku i Służebniku Pani Jasnogórskiej, wprowadziłeś w program swojego prymasowskiego pasterzowania – odwiedziny Papieża w Polsce. Księżę Prymasie! Pozwól mi tylko to jedno powiedzieć, że Ci się spełnia – i ja za to Bogu dziękuję! – że Ci się spełnia ten punkt Twego odważnego, bohaterskiego programu duszpasterzowania w Polsce i w świecie współczesnym! [...] pozwólcie, że jako Następca św. Piotra zawierzę z tą samą żywą wiarą, z tą samą heroiczną nadzieją, z jaką czyniliśmy to w pamiętnym dniu 3 maja Polskiego Milenium, Kościół cały Matce Chrystusa. [...] Pozwólcie, że wszystko to tutaj zawierzę! Pozwólcie, że wszystko to zawierzę w nowy sposób! Jestem człowiekiem zawierzenia. Nauczyłem się nim być tutaj”¹¹.

Oceny

Kardynał Wyszyński pierwsze oceny pielgrzymki przedstawił jeszcze w czasie trwania samej wizyty, w trakcie obrad Rady Głównej Episkopatu Polski 5–6 czerwca 1979 r. Rada została zwołana na życzenie Ojca Świętego i odbywała się z jego udziałem. Prymas zwracał uwagę na historyczny wymiar pielgrzymki: wzmocnienie Kościoła w całym bloku wschodnim, obudzenie się Litwy, Łotwy, Estonii, Białorusi, Ukrainy i tych katolików, którzy żyją w świecie wschodnim. Jak wskazywał:

„Obecność Papieża w państwie bloku jest jakimś przełamaniem żelaznej kurtyny w bloku. [...] Gdyby nie doszło do wizyty – Kościół by sobie to wytłumaczył, wzmocniłby się i pracował dalej, ale te nadzieje zwłaszcza Litwy, Łotwy? Ci ludzie potrzebują podtrzymania. Obecność Ojca Świętego tutaj w Polsce jest wzrostem nadziei, jakiejś duchowej mobilizacji, ożywienia wiary w tych ludziach, że jednak można coś zrobić, zajmując zdecydowaną postawę”¹².

Najszerze oceny pielgrzymki polscy biskupi przedstawili w czasie kilku kolejnych posiedzeń Rady Głównej – od czerwca do października 1979 r. Mową najaktywniejszym, zakreślającym główne punktu dyskusji, był oczywiście kard. Wyszyński. Co ciekawe, nie był on do końca zadowolony z działania Kościoła

wizyty:

„wiele niedociągnięć było, na skutek tego żeśmy za długo rozmawiali”¹³.

Prymas Tysiąclecia uważał, że nie wszędzie intensywnie manifestowano obecność Jana Pawła II, były diecezje, gdzie „nie wypadło to zbyt okazale”¹⁴. Niemniej jednak generalnie wysoko ocenił działalność Ogólnopolskiego Kościelnego Komitetu Koordynacyjnego i jego lokalnych odpowiedników, wskazując na ich dużą sprawność¹⁵. Osiągnięcia pielgrzymki w dziedzinie politycznej podsumował prymas Wyszyński w materiale zatytułowanym *Problemy do rozważania przez Radę Główną i Konferencję Plenarną Episkopatu Polski*. Podkreślał w tym dokumencie, że katolicy uświadomili sobie, że tworzą ogromną siłę, ożywiła się ich świadomość społeczna oraz odzyskali oni podmiotowość. W kontekście relacji z władzami, jako efekty pielgrzymki przywódca polskiego Kościoła wyliczał:

a) Kościół został uznany przez partię jako konstruktywny partner, jako konstruktywna siła społeczna [...].

b) Kościół okazał się jako siła zorganizowana, mająca posłuch w społeczeństwie, z którą reżym polityczny, partia musi się liczyć i ułożyć stosunki.

c) Ukazane zostało na forum publicznym w opinii krajowej i światowej, że katolikom nie można odmawiać prawa udziału w życiu publicznym i politycznym [...].

d) Polska została ukazana Zachodowi jak i tzw. Wschodowi, że jest katolicka, że socjalizm nie zapaścił korzeni mimo stworzenia pewnych struktur socjalistycznych, że sprawujący władze są na nawierzchni społeczeństwa i że w nim nie mają korzeni”¹⁶.

Prymas zauważał również, że po pielgrzymce nastąpił wzrost nadziei na zmianę w stosunkach państwo-Kościół¹⁷. Uzupełnieniem wspomnianego dokumentu jest kolejna analiza przygotowana przez prymasa na posiedzenie Rady Głównej z 4 września, zatytułowana *Uwagi i obserwacje po pobycie Ojca św. Jana Pawła II w Polsce*¹⁸.

**Papież Jan Paweł II i prymas
Stefan Wyszyński przy Grobie
Niezanego Żołnierza, Warszawa,
2 czerwca 1979 r. (fot. J.
Morek/PAP)**

Prymas odpowiedział w niej na pytanie kluczowe z punktu widzenia efektów pielgrzymki: kto zyskał więcej – Kościół czy państwo? Odpowiedź kardynała Wyszyńskiego była jednoznaczna, co najlepiej widać w treści podsumowania tego dokumentu:

„Bądź co bądź na Placu Zwycięstwa, pracowicie budowanej naszej Stolicy Państwa Laickiego [sic!], stanął ogromy krzyż z czerwoną stulą Zmartwychwstałego Chrystusa wybudowany przez państwowych techników. Pozostanie on w oczach Narodu i świata jako wymowny symbol po 35 latach państwowej walki z religią”¹⁹.

Prymas nie miał jednak złudzeń w kwestii kolejnych posunięć władz i podkreślał, że będą one poszukiwać nowych metod zwalczania Kościoła w związku ze wzrostem autorytetu Kościoła po wizycie papieskiej. Wskazywał, że zgodnie z wolą Jana Pawła II należy dążyć do normalizacji stosunków z władzami. Pod tym względem kierował się wskazaniem polskiego papieża z czerwcowych obrad Rady Głównej: z inicjatywą normalizacji należy wyczekiwać, aż władzom tak będzie na tym zależeć, że przyjmą wszystkie warunki Kościoła.

Bez zaangażowania Prymasa Tysiąclecia trudno byłoby wyobrazić sobie tak wielki sukces pierwszej papieskiej pielgrzymki do Polski.

¹ Cyt. za: R. Łatka, *Wstęp*, [w:] *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów*, Kraków 2012, s. 12.

² J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce 1944–1989*, Warszawa 2003, s. 405.

³ A. Friszke, M. Zaremba, *Wokół pierwszej pielgrzymki*, [w:] *Wizyta Jana Pawła II w Polsce 1979. Dokumenty KC PZPR i MSW*, wstęp i oprac. A. Friszke, M. Zaremba, Warszawa 2005, s. 33.

⁴ P. Raina, *Kardynał Wyszyński. Czasy prymasowskie 1978*, Biała Podlaska – Warszawa 2010, s. 266–267.

⁵ Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (dalej: AAW), Sekretariat Prymasa Polski (dalej: SPP), Kościół–państwo, t. 25, Materiały z rozmowy z Edwardem Gierkiem, I sekretarzem KC PZPR, S. Wyszyński, Tematy do rozmowy, 24 I 1979 r.

⁶ AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski, 6 II 1979 r., k. 14.

⁷ *Ibidem*, k. 39.

⁸ AAG, S. Wyszyński, *Pro memoria* 1979, zapis z 30 I 1979 r.

⁹ AAG, S. Wyszyński, *Pro memoria* 1979, zapis z 2 VI 1979 r.

¹⁰ R. Łatka, *Rada Główna Episkopatu Polski a pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 1, s. 245–249.

¹¹ Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. II, 1: 1979 (styczeń – czerwiec), Poznań 1990, s. 616, 618–619.

¹² AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 5 VI 1979 r., k. 104, 139.

¹³ AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 26 VI 1979 r., k. 139.

¹⁴ AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, S. Wyszyński, *Uwagi i obserwacje po pobycie Ojca Świętego Jana Pawła II w Polsce*, sierpień 1980 r., k. 252.

¹⁵ AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski z 26 VI 1979 r., k. 132.

¹⁶ AAW, SPP, 04/34, Rada Główna Episkopatu Polski, *Problemy do rozważania przez Radę Główną i Konferencję Plenarną Episkopatu Polski*, 1 IX 1979 r., k. 157–158.

¹⁷ AAW, SPP, 04/299, Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, 5–6 IX 1979 r., k. 74.

¹⁸ AAW, SPP 04/34 Rada Główna Episkopatu Polski, S. Wyszyński, *Uwagi i obserwacje po pobycie Ojca Świętego Jana Pawła II w Polsce*, sierpień 1980 r., k. 242–253.

¹⁹ *Ibidem.*

COFNIJ SIĘ